

کرونا و تشدید فقر (بخش اول)

مروری بر گزارش‌های بین‌المللی درباره آثار کرونا بر فقر

ترجمه و تدوین: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی - ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۹

چکیده

همه‌گیری کووید-۱۹ در سراسر جهان، زندگی مردم را از جنبه‌های مختلف تحت تأثیر قرار داده است. در کنار بحران ایجادشده در حوزه‌های سیاسی و اجتماعی، کرونا در حوزه اقتصادی نیز تأثیرات شدید و گسترده‌ای را به دنبال داشته به طوری که بیم آن می‌رود بیش از نیمی از مردم جهان را در دام فقر گرفتار کند. در این راستا، مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی بر آن شد تا در گزارش سیزدهم خود به طور اجمالی به بررسی مواردی نظیر برآورد میزان فقر متأثر از همه‌گیری کرونا، فقر چندبعدی در جهان، فقر در میان شاغلان (تعدیل ساعت کار و فقر نسبی شاغلان) و آثار متقابل فقر و کرونا بپردازد. شایان ذکر است که در گزارش چهاردهم این مجموعه که به زودی منتشر خواهد شد، به مکانیسم‌های اثرگذاری کرونا بر فقر و نابرابری خواهیم پرداخت.

مقدمه

اگرچه بیماری‌ها تحت تأثیر تعیین‌کننده‌های اجتماعی متفاوتی به وجود می‌آیند، عموماً در سطح کلان پیامدهای اجتماعی چندانی ندارند. با این حال بیماری‌های واگیر به‌ویژه در زمانی که با همه‌گیری مواجه می‌شوند واجد پیامدهای گسترده اقتصادی-اجتماعی غیرقابل انکاری هستند که گاه اهمیتی فراتر از چالش‌های درمانی آن دارند. همه‌گیری کرونا و ویروس جدید نیز از این قاعده مستثنی نیست. مطالعات علمی انجام‌شده از سوی سازمان‌های معتبر بین‌المللی، حاکی از فقر گسترده در اثر همه‌گیری و ویروس کرونا است؛ از همین روست که مقابله با این تأثیرات عظیم نیازمند مداخلات اجتماعی و سیاسی متعددی در ابعاد جهانی، ملی و محلی است. در این میان داشتن تصویری دقیق از داده‌ها و ابعاد فقر ناشی از همه‌گیری کرونا و داشتن یک درک درست از محرومیت‌های ناشی از کووید-۱۹، یک الزام بی‌بدیل برای تدوین پاسخی مؤثر در برابر این بحران جهانی است. در این چارچوب گزارش سیزدهم و چهاردهم مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی پیرامون بحران کرونا به تأثیرات متقابل فقر و کرونا و ویروس خواهد پرداخت.

SOCIAL SECURITY
RESEARCH INSTITUTE

گزارش سیزدهم
WWW.SSOR.IR

۱۱

۱- برآورد میزان فقر متأثر از همه‌گیری کرونا

۱-۱- فقر در جهان

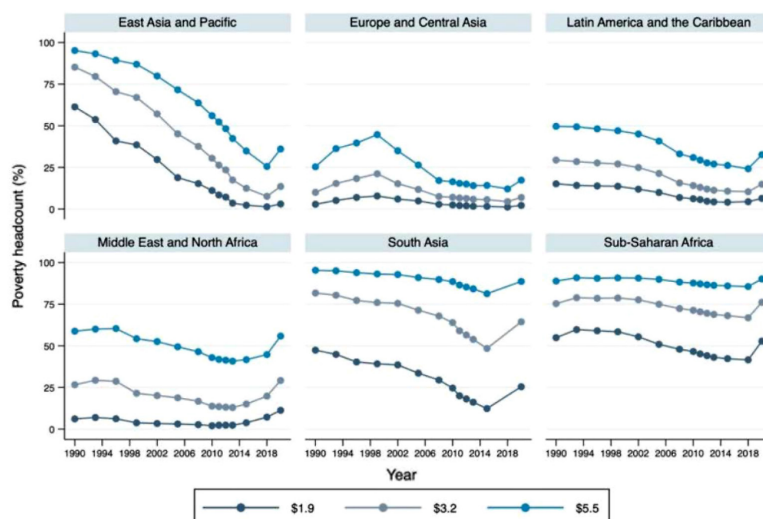
محاسبات مختلف اقتصادی حاکی از کاهش رشد اقتصادی در کشورهای مختلف است؛ به‌نحوی که برخی از کارشناسان از قطعی بودن بزرگترین رکود اقتصادی از ۱۹۳۰ تاکنون باور دارند؛ بر اساس گزارش OECD سطح تولید ناخالص داخلی جهان در اوج شوک تا سه چهارم درصد (نسبت به پایه اولیه) کاهش می‌یابد، این در حالی است که تأثیر تمام سال بر رشد تولید ناخالص داخلی در جهان در سال ۲۰۲۰ حدود ۰٫۵ درصد است. در چین، این شوک‌ها منجر به کاهش تولید ناخالص داخلی در حدود ۲ درصد نیمه اول سال ۲۰۲۰ شده است.

بررسی دانشگاه سازمان ملل متحد (۲۰۲۰) درباره ارزیابی تأثیر کووید-۱۹ بر فقر جهانی، حاکی از آن است که وضعیت فقر در هر سه سطح خط فقر (۱٫۹ دلار، ۳٫۲ دلار و ۵٫۵ دلار در روز) تشدید خواهد شد. در این گزارش سه سناریو با اتکالی به کاهش درآمد سرانه به میزان ۵، ۱۰ و ۲۰ درصد در نظر گرفته شده است.

- با در نظر گرفتن بالاترین سطح فقر یعنی ۵٫۵ دلار در روز، برآوردهای زیر به دست آمده است:
- در سناریوی نخست، نزدیک به ۱۲۴ میلیون نفر بر میزان فقرا در جهان افزوده خواهد شد؛
- در سناریوی دوم حدود ۲۴۹ میلیون نفر بر شمار فقرا افزوده شده است؛
- در سناریوی سوم، حدود ۵۲۳٫۵ میلیون نفر بر شمار فقرا افزوده خواهد شد.

در مطالعه مذکور تعداد افرادی که در فقر شدید قرار دارند و از درآمدی کمتر از ۱٫۹ دلار در روز برخوردارند، افزایش بسیار چشمگیری داشته است و پیش‌بینی می‌شود حدود ۴۱۹ میلیون نفر بر تعداد پیشین این گروه از فقرا افزوده شود که نتیجه آن قرار گرفتن بیش از ۱ میلیارد و ۱۷۸ میلیون نفر در فقر شدید خواهد بود. با توجه به اینکه گسترش فقر شدید به معنای نابرخورداری افراد از حداقل کالری لازم است، عموماً با پیامدهای ناگواری برای سلامتی آنان به ویژه در مورد کودکان نیز همراه است. افزایش مذکور به معنای رشد ۵۵ درصدی تعداد این افراد (افراد با فقر شدید) خواهد بود که بسیاری از برنامه‌ها و کوشش‌های بشردوستانه در حوزه فقرزدایی را خنثی خواهد کرد.

▼ تصویر ۱- آثار سیاست‌های فقرزدایی و خنثی‌شدن آن (براساس سناریو سوم)

منبع: دانشگاه ملل متحد (۲۰۲۰)

همان گونه که در تصویر فوق دیده می‌شود، در حالی که سیاست‌های فقرزدایی تا سال ۲۰۱۸ در مناطق مختلف جهان موفق به کاهش فقر شده بود، برآوردها حاکی از آن است که همه‌گیری ویروس باعث افزایش ناگهانی مجدد فقر خواهد شد؛ و خبر بدتر برای خاورمیانه آن است که براساس سناریو سوم، نسبت فقرای دچار شده به فقر شدید از میزان آن در دهه ۱۹۹۰ نیز بیشتر خواهد شد و تمام دستاوردهای فقرزدایی در سه دهه گذشته را به‌ناگهان خنثی خواهد کرد.

این افزایش شدید در تعداد فقرا، تنها به مطالعه مذکور محدود نیست و در مطالعه آکسفام نیز پیش‌بینی‌ها بسیار نگران‌کننده است؛ در این مطالعه نیز سناریوی سه‌گانه مشابهی بررسی شده است که هر کدام، ۵، ۱۰ و ۲۰ درصد کاهش درآمد سرانه را مفروض گرفته است. در این پژوهش نیز افزایش احتمالی فقرا بر اساس سه خط متمایز فقر (۱،۹، ۳،۲ و ۵،۵ دلار در روز) مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج حاکی از آن است که مجموع افرادی که بر اثر همه‌گیری کرونا، به فقر (با لحاظ خط فقر معادل ۵،۵ دلار در روز) دچار خواهند شد در سناریوی نخست، حدود ۱۳۰ میلیون نفر، در سناریوی دوم حدود ۲۶۴،۵ میلیون نفر و در سناریوی سوم (سناریوی بدبینانه) حدود ۵۴۸ میلیون نفر خواهند بود که با برآورد دانشگاه سازمان ملل (۵۲۳،۵ میلیون نفر) قرابت دارد.

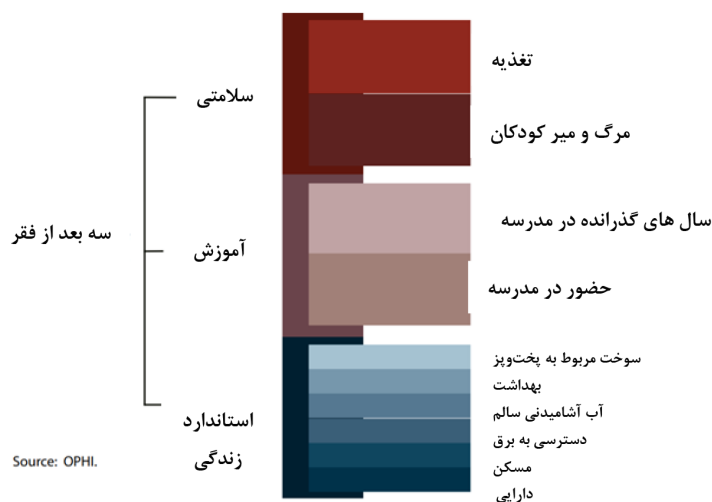
بنابراین پیش‌بینی‌های مذکور حاکی از آن است که گسترش بیماری ناشی از ویروس آثار فقرزایی زیانباری دارد و در مجموع دو مطالعه فوق، بین ۱۲۴ میلیون تا ۵۴۸ میلیون نفر را به کام فقر خواهد کشاند و حدود ۱،۷ تا ۷،۲ درصد از جمعیت زمین به جمع فقرا اضافه خواهند شد.

بدین ترتیب اگر از یک‌سو مداخلات اساسی دولت‌ها و از سوی دیگر، مشارکت گسترده میان نهادهای مختلف اجتماعی به صورت عمودی (میان نهادهای ناهم‌تراز) و افقی (نهادهای هم‌تراز) صورت نگیرد، بسیاری از کوشش‌های بشردوستانه و سیاست‌های ملی و بین‌المللی در سال‌های گذشته برای کاهش فقر را بی‌اثر خواهد کرد و بیش از نیمی از مردم جهان را در دام فقر گرفتار خواهد کرد.

۲-۱- فقر چند بعدی در جهان

منظور از فقر چند بعدی، تجربه مواجهه با محرومیت‌های متعدد به طور همزمان است که این محرومیت‌های چندگانه توسط افراد فقیر در ده شاخص در ابعاد آموزش، سلامت و استانداردهای زندگی تجربه می‌شود. در نمودار زیر نیز تصویری مناسب از نقاط ۶ گانه با تاکید بر فقر چند بعدی و ریسک ناشی از ابتلا به کرونا را به تصویر کشیده است.

▼ تصویر ۲- ابعاد سنجش فقر چندبعدی

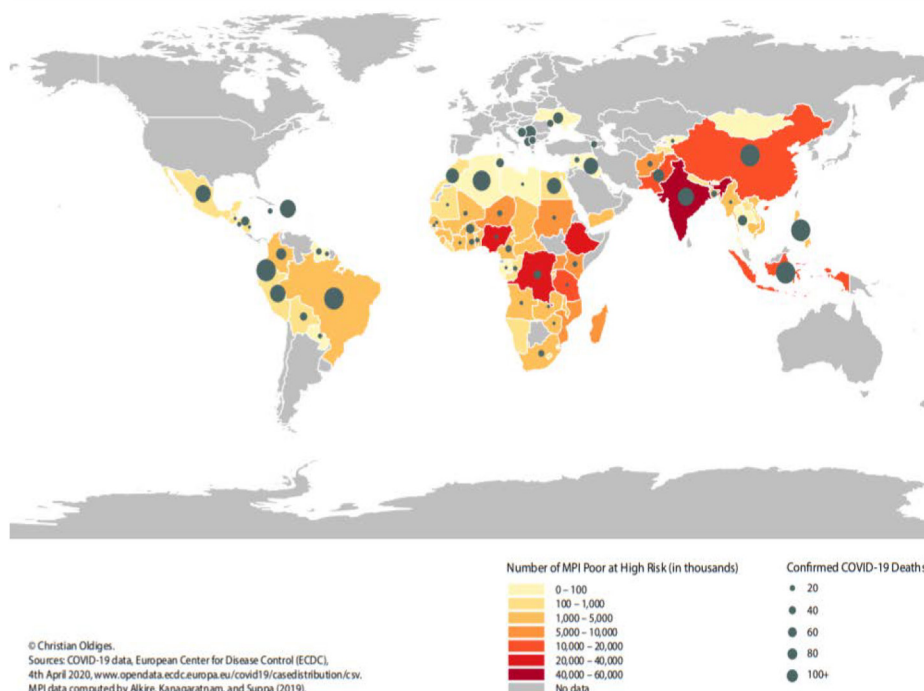

گزارش مؤسسه ابتکارات توسعه انسانی و فقر آکسفورد OPHI که در آوریل ۲۰۲۰ منتشر شده است، بر اساس پایگاه داده جهانی MPI برای سال ۲۰۱۹ (شامل ۱۰۱ کشور و ۵,۷ میلیارد نفر در جهان در حال توسعه) است، وضعیت افراد درگیر در فقر چندبعدی را در مواجهه با کرونا بررسی کرده است. شاخص فقر چندبعدی جهانی ۵ میلیارد و ۷۰۰ میلیون نفر را دربرمی گیرد که ۹۱ درصد آن در منطقه در حال توسعه ساکن هستند. از یک میلیارد و سیصد میلیون نفر جمعیتی که مطابق با فقر چندبعدی جهانی فقیر محسوب می شوند، ۹۸,۸ درصد در سه شاخص یا بیشتر محروم هستند. ۸۲,۳ درصد در پنج یا شش شاخص محروم هستند. لذا دو سوم افراد دارای فقر چندبعدی با ۶ محرومیت و یا بیشتر به طور همزمان مواجه هستند. بنابراین کووید-۱۹ تنها مشکلی نیست که با آن مواجه اند. محرومیت در آب، مواد غذایی و سوخت (برای پخت غذا) خطر ابتلا به کووید-۱۹ را به علت آسیب پذیر کردن وضعیت بهداشتی، سیستم ایمنی و شرایط تنفسی افزایش می دهد. با وجود این، ۴۷۲ میلیون نفر همزمان با عدم دسترسی به آب آشامیدنی سالم، آلودگی هوای داخل خانه و کمبود غذای خانگی خود مواجه هستند. در سراسر جهان، ده کشور با توجه به این سه شاخص در برابر خطر کووید ۱۹ آسیب پذیر هستند: هند (۶۰ میلیون)، نیجریه (۳۹ میلیون)، اتیوپی (۳۸ میلیون)، جمهوری دموکراتیک کنگو (۳۲ میلیون)، چین (۱۶ میلیون)، تانزانیا (۱۲ میلیون)، اندونزی (۱۱ میلیون)، پاکستان (۱۰ میلیون)، افغانستان (۱۰ میلیون) و اوگاندا (۹ میلیون).

شکل ذیل، نمایش جغرافیایی از توزیع جمعیت دارای فقر چندبعدی و دارای ریسک ناشی از ابتلا به کرونا و همچنین تعداد مرگ و میرهای ناشی از این ویروس را به تصویر کشیده است:

در این نقشه کشورهای که رنگ قرمز یا قرمز تیره نشان داده شده اند، کشورهایی هستند که شامل تعداد جمعیت بالای دارای فقر چندبعدی است که هر سه شاخص های مذکور با ریسک بالای کووید-۱۹ را در خود جا داده اند. نقاط سبز رنگ، مکان هایی را نشان می دهد که تاکنون کشته شدگان تایید شده از کووید-۱۹ گسترش یافته است.

▼ تصویر ۳- وضعیت فقر چند بعدی و آسیب پذیری در برابر کرونا در کشورهای مختلف جهان

منبع: مؤسسه ابتکارات توسعه انسانی و فقر آکسفورد (۲۰۲۰)

- جدول ذیل، ریسک های کووید-۱۹ و فقر چندبعدی را در بین شش منطقه جهان نشان می دهد. یافته های اصلی عبارتند از:
- ۱,۳ میلیارد نفر در آسیای جنوبی که حداقل با یک فاکتور ریسک کووید-۱۹ درگیر هستند، در معرض خطر هستند.
 - ۵۴۰ میلیون نفر در جنوب آسیا و ۵۷۰ میلیون نفر در جنوب صحرای آفریقا دارای فقر چندبعدی و در معرض خطر کووید-۱۹ (حداقل با یک عامل خطر کووید-۱۹) هستند.
 - جنوب صحرای آفریقا بیشترین آسیب پذیری را در بر دارد: تقریباً ۹۰٪ از جمعیت، معادل ۸۸۲ میلیون نفر، حداقل یک عامل خطر کووید-۱۹ را تجربه می کنند.
 - در کشورهای جنوب صحرای آفریقا، ۲۱۶ میلیون نفر دارای فقر چندبعدی و در معرض خطر بالای کووید-۱۹ هستند و از هر سه عامل خطر این ویروس رنج می برند.
 - ۱۶۹ میلیون نفر در جنوب صحرای آفریقا فقر شدید چند بعدی را تجربه می کنند (حداقل در نیمی از ابعاد جهانی فقر چندبعدی محروم هستند) و در معرض خطر بالای کووید-۱۹ قرار دارند.

▼ جدول ۱- فقر چند بعدی و میزان آسیب پذیری مواجهه با کرونا در مناطق مختلف جهان

جمعیت آسیای جنوبی و آسیای شرقی و اقیانوسیه	جمعیت آسیای غربی	جمعیت آسیای مرکزی و جنوب آسیا	جمعیت اروپا و آسیای میانه	جمعیت آمریکای لاتین و حوزه کارائیب	جمعیت جنوب آسیا	جمعیت صحرای آفریقا	جمعیت جهان
جمعیت آسیای جنوبی و آسیای شرقی و اقیانوسیه	جمعیت آسیای غربی	جمعیت آسیای مرکزی و جنوب آسیا	جمعیت اروپا و آسیای میانه	جمعیت آمریکای لاتین و حوزه کارائیب	جمعیت جنوب آسیا	جمعیت صحرای آفریقا	جمعیت جهان
۳۳۲۴۶۹	۱۱۰۸۵۸	۱۲۳۳۰	۲۲۹۷۳	۱۴۱۹۴۱	۱۳۰۵۴۹۰	۸۸۲۱۲۰	۵۷۴۷۸۰۴
۳۳,۳٪	۳۳,۳٪	۳,۷٪	۲۱,۳٪	۲۷,۲٪	۷۳,۹٪	۸۸,۶٪	۶۲,۶٪
۲۰۲۳۸۸۸	۱۱۳۵۰۹۴	۱۳۶۷۵۲	۱۰۸۰۷۴	۱۴۱۹۴۱	۱۳۰۵۴۹۰	۸۸۲۱۲۰	۵۷۴۷۸۰۴
۲۰,۴٪	۱,۸٪	۵,۴٪	۰,۳٪	۲,۶٪	۵,۱٪	۲۱,۹٪	۸,۲٪
۷۳۴۵	۲۰۰۰۱	۱۰۸۶۳۷	۱۱۲۱	۱۳۶۴۴	۹۰۷۴۳	۲۱۸۲۱۹	۴۷۲۰۵۱
۰,۴٪	۱,۸٪	۵,۴٪	۰,۳٪	۲,۶٪	۵,۱٪	۲۱,۹٪	۸,۲٪
۹۱۱۵	۲۲۶۳۱	۴۷۲۹۷	۱۱۲۱	۱۳۶۴۴	۹۰۷۴۳	۲۱۸۲۱۹	۴۷۲۰۵۱
۲,۷٪	۶,۸٪	۱۴,۲٪	۱,۲٪	۱۳,۹٪	۱۱,۳٪	۲۱,۷٪	۲۲,۷٪
۳۶۱۹	۹۸۲۵	۳۵۴۷۱	۳۶۳	۱۴۱۹۴۱	۱۳۰۵۴۹۰	۸۸۲۱۲۰	۵۷۴۷۸۰۴
۰,۷٪	۱,۹٪	۶,۸٪	۰,۳٪	۲,۶٪	۵,۱٪	۲۱,۹٪	۸,۲٪
۳۸۷۲۴	۱۹۸۹۵۲	۵۴۰۰۸۹	۳۶۳	۱۴۱۹۴۱	۱۳۰۵۴۹۰	۸۸۲۱۲۰	۵۷۴۷۸۰۴
۲,۲٪	۱۱,۳٪	۳۰,۶٪	۰,۳٪	۲,۶٪	۵,۱٪	۲۱,۹٪	۸,۲٪
۱۶۸۷۲۱	۳۴۹۴۰۵	۵۶۹۹۲۶	۱۱۲۱	۱۴۱۹۴۱	۱۳۰۵۴۹۰	۸۸۲۱۲۰	۵۷۴۷۸۰۴
۱۷٪	۳۵,۱٪	۵۷,۳٪	۱,۲٪	۱۳,۹٪	۱۱,۳٪	۲۱,۷٪	۲۲,۷٪
۲۲۷۵۶۷	۶۰۰۹۰۴	۱۳۰۲۵۴۰	۳۶۳	۱۴۱۹۴۱	۱۳۰۵۴۹۰	۸۸۲۱۲۰	۵۷۴۷۸۰۴
۴٪	۱۰,۵٪	۲۲,۷٪	۰,۳٪	۲,۶٪	۵,۱٪	۲۱,۹٪	۸,۲٪

* ارقام جمعیتی برحسب خانوار بوده و برآمده از تخمین های جمعیتی سازمان ملل در سال ۲۰۱۷ است.
منبع: مؤسسه ابتکارات توسعه انسانی و فقر آکسفورد (۲۰۲۰)

۳-۱- فقر در خاورمیانه

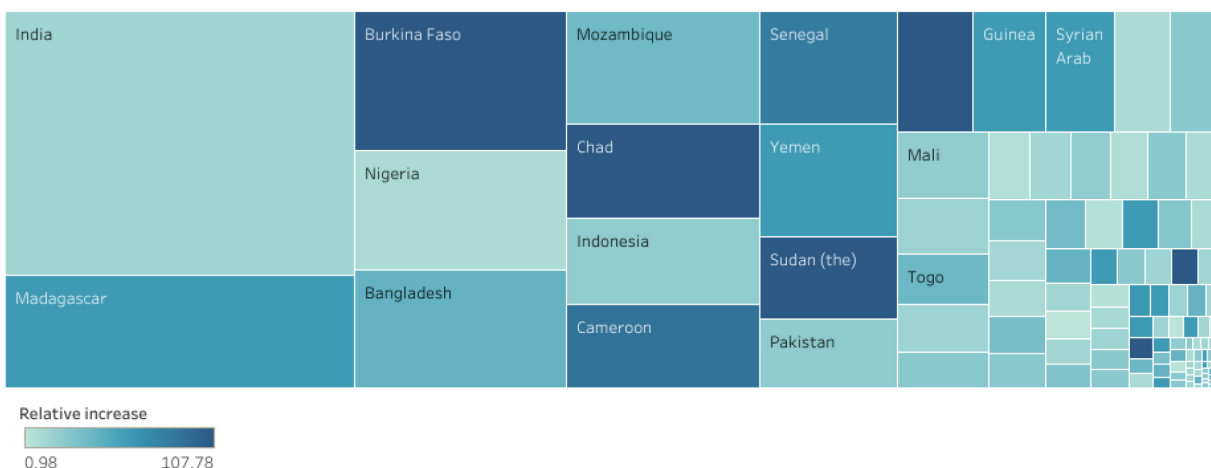
در وضعیت کنونی، فقر در خاورمیانه بدین شرح است که با خط فقر ۱,۹ دلار در روز، بیش از ۱۴ میلیون نفر در فقر شدید زندگی می‌کنند؛ این تعداد برای خط فقر ۳,۲ دلار و ۵,۵ دلاری به ترتیب به ۵۵,۵ میلیون نفر و ۱۵۳,۵ میلیون نفر برآورد می‌شود. در حالی که آثار همه‌گیری کرونا، فراوانی فقرا در خاورمیانه را در هر سه شیوه سنجش فقر افزایش داده است: تعداد فقرای جدید (ناشی از گسترش کرونا) در سه سنجه مذکور براساس سناریوی سوم، به ترتیب ۱۲ میلیون نفر، ۳۵ میلیون نفر و حدود ۴۵ میلیون نفر خواهد بود. حتی در خوش‌بینانه‌ترین سناریوی موجود نیز حدود ۲ میلیون نفر بر شدیدترین سطح فقر افزوده می‌شود و بیش از ۷ میلیون نفر نیز به فقرای با خط فقر ۳,۲ دلار و ۱۰ میلیون نفر نیز بر خط فقر ۵,۵ دلار افزوده خواهد شد.

بنابراین همانطور که در بخش قبل نیز بیان شد، فقر در خاورمیانه و شمال آفریقا به میزانی بیش از آنچه در دهه ۱۹۹۰ تجربه‌شده بود باز خواهد گشت و از این منظر رخداد اخیر (بحران کرونا)، نقطه عطف مهمی در تاریخ این منطقه خواهد بود.

کشورهایی که بیشترین افزایش فقرا را تجربه خواهند کرد

مؤسسه پژوهشی سیاست‌های بین‌المللی تغذیه با تاکید بر اثرگذاری بحران کرونا بر وضعیت غذایی گروه‌های آسیب‌پذیر و تشدید سوء تغذیه جهانی، به پیش‌بینی میزان افزایش جمعیت زیر خط فقر پرداخته است. با توجه به محاسبات این مؤسسه (در تاریخ ۲۳ آوریل ۲۰۲۰)، جمعیت زیر خط فقر براساس (خط فقر حدود ۱ تا ۳ دلار) در برخی از کشورها دو برابر خواهد شد و برخی افزایش آنان کمتر از این خواهد بود؛ همانگونه که در تصویر (۲) مشاهده می‌شود بوركینافاسو، چاد، سودان و زیمبابوه، موریتانی و قرقیزستان با ۱۰۷,۸ درصد، بیشترین میزان افزایش در نسبت فقرا را تجربه خواهند کرد. البته میزان افزایش جمعیت زیر خط فقر در آنان یکسان نبوده است اما در همه این کشورها، جمعیت فقرا بیش از دو برابر خواهد شد.

▼ تصویر ۲- اثر کرونا بر فقر جهانی به تفکیک تعداد فقرا (اندازه مستطیل) و میزان رشد آن (شدت رنگ)

منبع: مؤسسه پژوهشی سیاست‌های بین‌المللی تغذیه (۱۷ آوریل-۲۰۲۰)

براساس محاسبات این مؤسسه بین‌المللی، جمعیت زیر خط فقر در ایران نیز ۶۰,۶ درصد رشد خواهند کرد و بیش از ۱,۵ برابر خواهد شد. کشورهای سوریه و عراق نیز از منظر میزان افزایش، وضعیتی مشابه ایران خواهند داشت.

۴-۱- تعدیل ساعت کار و فقر نسبی شاغلان

مطابق برآورد گزارش دوم سازمان بین‌المللی کار (۲۰۲۰-الف) که در ۷ آوریل ۲۰۲۰ منتشر شده، بیش از ۸۰ درصد از نیروی کار جهان تحت تأثیر همه‌گیری کرونا قرار گرفته‌اند؛ این آمار در گزارش سوم سازمان بین‌المللی کار (۲۰۲۰-ب) که در ۲۹ آوریل ۲۰۲۰ منتشر شده است، به ۶۸ درصد نیروی کار جهان کاهش یافته است.

براساس محاسبات اخیر سازمان مذکور، در فصل نخست سال ۲۰۲۰ ساعت کار جهانی حدود ۴.۵ درصد کاهش خواهد یافت که معادل از دست رفتن کل ساعت کار ۱۳۰ میلیون کارگر تمام‌وقت (با ۴۸ ساعت کار در هفته) است.

برای فصل دوم سال ۲۰۲۰ ساعت کار مذکور (در مقایسه آخرین فصل سال ۲۰۱۹)، کاهش کار ۱۰.۵ درصدی را تجربه خواهد کرد که این بار معادل از دست رفتن شغل ۳۰۵ میلیون کارگر تمام‌وقت خواهد بود. بدین ترتیب در گزارش اخیر برآوردها حاکی از آن است که کاهش ساعات کاری در سه ماه دوم امسال وخیم‌تر از آن چیزی خواهد بود که در ابتدا پیش‌بینی شده بود. به استناد گزارش سوم سازمان بین‌المللی کار دو مورد بر وخامت اوضاع و فراتر رفتن از پیش‌بینی‌های مقدماتی تأثیر داشته است:

• اول ادامه‌دار شدن اقدامات پیشگیرانه در بسیاری از کشورها که از قبل نیز این اقدامات روی فعالیت کاریشان تأثیر گذاشته بود؛

• دوم اضافه شدن کشورهای دیگری به جمع کشورهای که در آغاز به تدابیر سخت‌گیرانه و قرنطینه روی آورده بودند؛ اقدامات سخت‌گیرانه گروه جدید نیز به تعطیلی اجباری محل کار در بسیاری از مشاغل منجر شد و همین موضوع بر وخامت برآوردها بیش از آنچه قبلاً پیش‌بینی می‌شد، افزود.

براساس گزارش‌های سازمان بین‌المللی کار، بخش‌های غیررسمی با آسیب بیشتری روبرو شده‌اند؛ به‌طور کلی افرادی که ذیل پوشش حمایت اجتماعی قرار نداشته‌اند با مخاطرات بیشتری مواجهند. این سازمان هشدار داده است که در صورتی که اقدامات سیاستی مناسبی صورت نگیرد، کارگران در معرض مخاطرات بالای فقر قرار خواهند گرفت و در دوره بازیابی پس از فروکش کردن این بیماری نیز با چالش‌های بیشتری روبرو خواهند شد.

در نهایت مطابق برآوردهای سازمان بین‌المللی کار، انتظار می‌رود میزان فقر نسبی^۱ در میان کارگران غیررسمی حدود ۳۴ واحد درصد افزایش یابد و به حدود ۵۹ درصد برسد؛ این میزان از افزایش در کشورهای مختلف متفاوت بوده است؛ جالب آنکه در نهایت وضعیت هر دو گروه کشورهای کم‌درآمد و پردرآمد، از این منظر وخیم خواهد بود: ۸۰ درصد از کارکنان غیررسمی کشورهای با درآمد بالا و ۷۴ درصد از کشورهای با درآمد پایین یا متوسط رو به پایین با فقر نسبی روبرو خواهند بود. بدین ترتیب فقر نسبی به‌طور متوسط در منطقه آمریکا و آفریقا (با ۸۴ و ۸۳ درصد) تقریباً برابر خواهند بود.

در گزارش‌های آتی مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، به طور مفصل‌تر به موضوع اشتغال و فقر در شرایط مواجهه با کرونا پرداخته خواهد شد.

۱. منظور از میزان فقر نسبی، نسبت کارگرانی است که نسبت حقوق ماهانه‌شان کمتر از ۵۰ درصد میان حقوق ماهانه کل جمعیت کشور است.

۲- آثار متقابل فقر و کرونا

به طور کلی و با توجه به نکاتی که پیش از این، بدان اشاره شد، نسبت میان فقر و کرونا به سه شکل نمودار می‌شود:

۱. **گسترش فقر و افزوده شدن به تعداد فقرا:** همانطور که بیان شد، با افزایش حدود نیم میلیارد به جمع فقرا، پیشین، جمع فقرا جهان به ۳ میلیارد و ۹۰۰ میلیون نفر خواهد رسید که به معنای قرار گرفتن بیش از نیمی از جمعیت جهان به زیر خط فقر ۵,۵ دلار در روز خواهد بود.

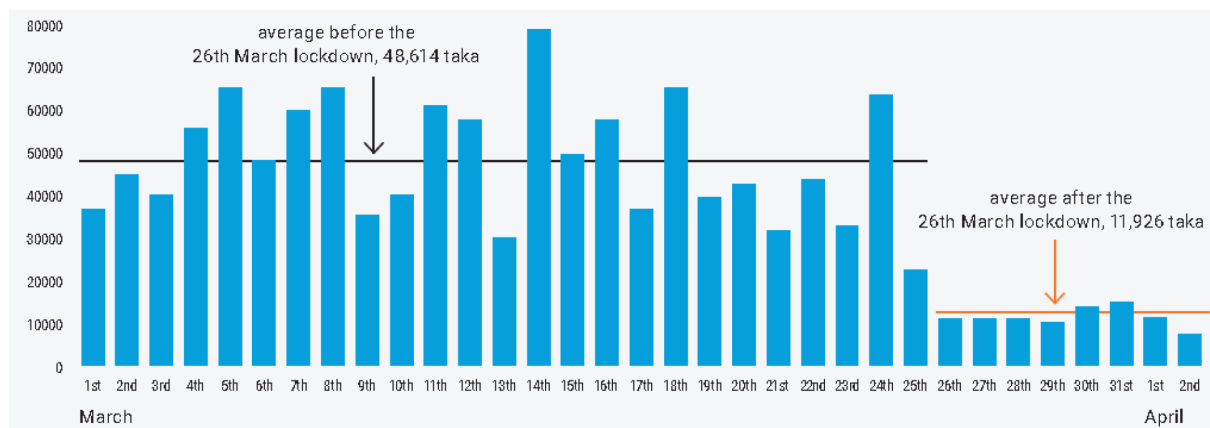
۲. **فقر و تشدید کرونا:** از جمله عواملی که به احتمال انتشار گسترده‌تر ویروس میان فقرا می‌انجامد، بدین قرار است: ناتوانی در تأمین هزینه‌های پیشگیری؛ سوء تغذیه و ضعف جسمانی؛ ساکن بودن در محلات آلوده‌تر؛ به حضور در مناطق پرتراکم‌تر، غلبه مشاغل یدی و ارتباط فیزیکی بیشتر با مشتریان و قرار گرفتن بیشتر در معرض ویروس.

۳. **تشدید فقر فرودستان موجود و ممانعت از خروج آنان از فقر:** مشکلات کسب‌وکار از یکسو و افزایش هزینه و مخارج دولت‌ها از سوی دیگر امکان تحرک عمودی فقرا از طریق بازار و یارانه‌های دولتی را سلب کرده است.

۳- تأمین معیشت و دشواری مقابله با کرونا

همانطور که در گزارش اخیر آکسفام^۱ (۲۰۲۰) آمده است، کرونا ویروس بیش از آنکه افراد را بیمار کند، آن‌ها را گرسنه می‌سازد. مشاغلی که فاقد دستمزد ثابت هستند در شرایط همه‌گیری ویروس، با مشکلات اساسی در تداوم معاش خویش روبرو می‌شوند؛ برخی از افراد چاره‌ای جز خروج از منزل و قرار گرفتن ناگزیر در معرض ابتلای ویروس ندارند.

تصویر ۳- وضعیت درآمد ۶۰ خانوار فقیر روستایی در بنگلادش (قبل و بعد از قرنطینه)

منبع: سازمان ملل (۲۰۲۰)

همانطور که در تصویر (۳) نیز روشن است، تحلیل وضعیت درآمدی ۶۰ خانوار فقیر در یکی از مناطق بنگلادش نشان می‌دهد که میانگین درآمدی خانوارهای مذکور پس از آنکه در ۲۶ مارس، منع رفت‌وآمد اعلام شده، با چه کاهش شدیدی روبرو شده است و از ۴۸ هزار تاکا (واحد پول کشور بنگلادش) به کمتر از یک‌چهارم آن (۱۱ هزار و ۹۰۰ تاکا) سقوط کرده است. باید در نظر داشت که آثار و تعبیر کاهش درآمد در میان خانوارهای ثروتمند و فقیر یکسان نیست و با توجه به حداقلی بودن

۱. نهاد جهانی مبارزه با فقر و نابرابری

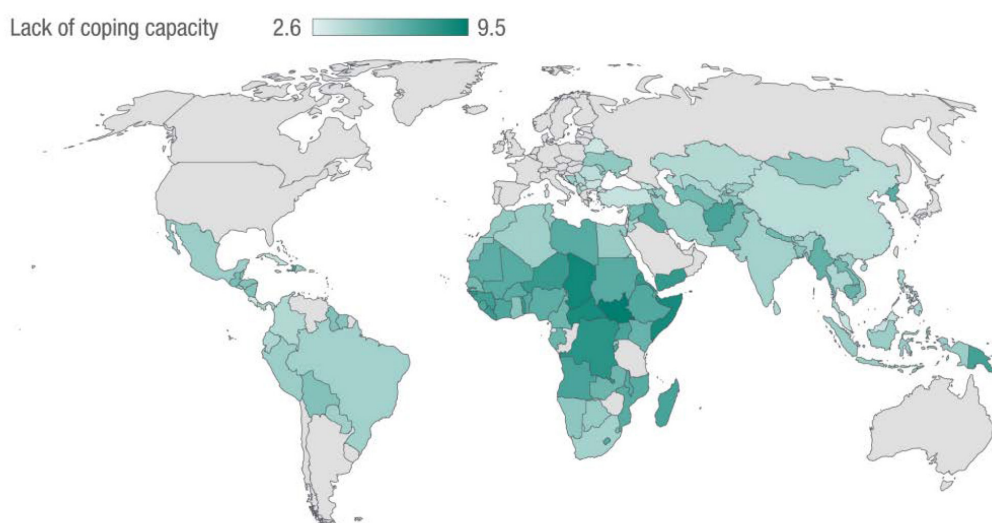

درآمدهای خانوارهای فقیر، کاهش سه‌چهارمی در درآمد آنان بسیار زیانبار و حتی مرگبار خواهد بود. نکته دیگر آنکه کاهش مذکور با احتساب یارانه‌های رفاهی دولت بوده است و این موضوع حاکی از این است که یارانه‌های دولتی محدود نیز در این شرایط نمی‌تواند کمک چندانی کند.

تدابیر سخت‌گیرانه عبور و مرور در مواجهه با کرونا نیازمند کمک‌های مالی گسترده‌تر دولت است. از همین رو احتمالاً شرایط سخت مالی برخی دولت‌ها، آن را به سمت تدابیر سهل‌گیرانه‌تر (همچون فاصله‌گذاری اجتماعی هوشمند) سوق داده است. بدون تردید سهل‌گیری بیشتر در این زمینه، مخاطرات مواجهه گسترده‌تر با ویروس و طولانی‌تر شدن بازه مهار آن را در پی دارد و فارغ از اینکه چه سیاستی در این زمینه کارآمدی بیشتری دارد، موضوع مهم، انتخاب یک سیاست مشخص و در نظر گرفتن چالش‌ها و برآوردن اقتضائات آن سیاست است.

البته تدابیر سخت‌گیرانه و توان مقابله با کرونا در کشورهای مختلف صرفاً تابعی از وضعیت درآمد آن کشورها نیست بلکه زیرساخت‌ها و قابلیت‌های رفاهی نیز در توان مقابله کشورهای مختلف نقش دارد. براساس مطالعه‌ای که اندیشکده ODI (۲۰۲۰) در این زمینه انجام داده است، بسیاری از کشورهای در حال توسعه با مشکل در این زمینه مواجهند؛ تصویر زیر میزان ضعف در ظرفیت کشورهای مختلف در اتخاذ سیاست‌های مناسب برای مواجهه با کرونا را نشان می‌دهد.

▼ تصویر ۴- ضعف قابلیت کشورهای در حال توسعه برای مقابله با همه‌گیری کرونا

منبع: مؤسسه پژوهشی فرامرزی (۲۰۲۰)

براساس نتایج مطالعه مذکور غالب کشورهای آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین با ضعف در قابلیت مقابله در این زمینه روبرو هستند و در این میان ضعف کشورهای فقیر دوچندان بوده است.

نکته دیگری که در بحث تأمین معیشت قابل ذکر است آن است که مؤسسه پژوهشی سیاست‌های بین‌المللی تغذیه (IFPRI) نسبت به تأثیرات همه‌گیری ویروس کرونا بر تغذیه جهانی هشدار داده است: این بحران موقعیت تغذیه‌ای گروه‌های آسیب‌پذیر را از طریق چند سازوکار ویران خواهد کرد؛ می‌توان انتظار داشت که کیفیت رژیم غذایی کشورهای با درآمد متوسط و پایین با کاهش خطرناکی روبرو شود که این موضوع ناشی از از دست رفتن درآمد تعطیلی اجباری از سوی دولت‌ها و فاصله‌گیری از ارتباطات جهانی (تاکید بر سیاست‌های ملی) است؛ علاوه بر این توقف طرح‌های انتقال غذایی مانند برنامه تغذیه در مدارس

و سقوط بازارهای غذایی به دلیل شوک تقاضا و نیز دشواری‌های عرضه نیز بر این موضوع تأثیر دارند؛ از سوی دیگر نظام سلامت کشورها تحت فشار شدید مقابله با همه‌گیری کرونا ناچار به توقف یا کاهش خدمات در سایر حوزه‌های درمانی شده است (مؤسسه پژوهشی سیاست‌های بین‌المللی تغذیه، ۲۰۲۰).

۴- توصیه‌ها

اگرچه تأمین برنامه‌های اجتماعی و ارائه کمک‌های مالی هزینه درخور توجهی برای دولت‌ها دارد اما قصور و یا حتی تعلل در این زمینه می‌تواند هزینه‌های بسیار بالاتری را به آن‌ها تحمیل کند. بنابراین توصیه می‌شود که دولت با سرعت بیشتری نسبت به شناسایی گروه‌های هدف و ارائه کمک به آن‌ها اقدام کند تا بتواند طول و عمق بحران اقتصادی اجتماعی پیش رو را کاهش دهد.

حمایت‌های پیشنهادی از سوی سازمان‌های بین‌المللی با وجود تنوع و تکرار آن، عموماً به سه نوع حمایت کلی قابل تقلیل هستند:

۱. حمایت از افراد نیازمند: توصیه مستمر بر ارائه حمایت‌های اجتماعی، تأمین بسته‌های نقدی و غیرنقدی کمک معیشتی، ارائه انواع یارانه‌ها به نیروی کار
۲. حمایت از بنگاه‌ها: حمایت از بنگاه‌ها در جهت تأمین امان بقای آن‌ها، به ویژه بنگاه‌های کوچک؛ تشویق بنگاه‌ها به حفظ نیروی کار و مشروط کردن حمایت‌ها و تخفیف‌ها به تعدیل نکردن نیروی کار
۳. تقویت دسترسی به تسهیلات: تسهیل دسترسی گروه‌های مختلف به امکانات بهداشتی برای پیشگیری از ابتلای به ویروس؛ تأمین خدمات درمانی برای گروه‌های مختلف (به ویژه فقرا، مهاجران قانونی و غیرقانونی و روستائیان و حاشیه‌نشینان)

• ترجمه و تدوین: یاسر باقری

با همکاری نرگس اکبر پورروشن، یکتا آشوری، مهدی سلیمانیه

منابع:

سازمان بین‌المللی کار (۲۰۲۰-الف). بحران کرونا و جهان کار. ویرایش دوم- ۷ آوریل ۲۰۲۰. گزارش نهم مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی. لینک دریافت: <https://www.ssor.ir/images/PDF/cronareport9.pdf>

ILO (2020-b) ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. 3rd Edition. Link address:

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_743146.pdf

Diwakar, Vidya (202). From pandemics to poverty: the implications of coronavirus for the furthest behind. Overseas Development Institute (ODI). 10 March 2020

The International Food Policy Research Institute (2020) The COVID-19 nutrition crisis: What to expect and how to protect. 23 APRIL 2020. Link Address:

<https://www.ifpri.org/blog/covid-19-nutrition-crisis-what-expect-and-how-protect>

United Nation University (2020) the impact of COVID-19 on children. 15 April 2020.

United Nation University (2020) Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty. The United Nations University World Institute for Development Economics Research. Link Address:

<https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/Publications/Working-paper/PDF/wp2020-43.pdf>

OPHI (2020). Multidimensional Poverty and COVID-19 Risk Factors: A Rapid Overview of Interlinked Deprivations across 5.7 Billion People Link Address:

https://ophi.org.uk/wp-content/uploads/B53_Covid-19_vs3-2_2020_online.pdf

OXFAM (2020). Dignity not Destitution. An 'Economic Rescue Plan for All' to tackle the Coronavirus crisis and rebuild a more equal world. Link Address:

<https://www.oxfam.org.nz/wp-content/uploads/2020/04/Oxfam-Report-Dignity-not-Destitution.pdf>

سایر عناوین سلسله گزارش‌های سیاستی مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی در خصوص کرونا و ویروس که در سایت مؤسسه قابل دسترسی است

OECD ارزیابی اقتصادی کوتاه‌مدت - ۲۰۲۰
ویروس کرونا:
اقتصاد جهان در معرض خطر

۳- ویروس کرونا: اقتصاد جهان در معرض خطر

بحران کرونا و مداخلات غیرداریوی
(از قرنطینه تا ایزوله‌کردن)

۲- بحران کرونا و مداخلات غیرداریوی

بحران کرونا و سیاست‌های اجتماعی
بررسی سیاست‌های حمایت از تنگدایان بودی، نیروی کار و فشار آسیب‌پذیر در کشورهای
هند، چین، ایالات متحده و ایران

۱- بحران کرونا و سیاست‌های اجتماعی

سازمان تأمین اجتماعی و بحران کرونا
مروزی بر ۳۳ اقدام

۶- سازمان تأمین اجتماعی و بحران کرونا

خلاصه گزارش سیاستی
«اقتصاد در عصر ویروس کرونا»
انتشارات مرکز پژوهش‌های سیاستگذاری آرونا - مارس ۲۰۲۰ (ریچارد بالون و پتریس هی‌فلورو)

۵- اقتصاد در عصر ویروس کرونا

توقف کرونا: سرکوب یا فرونشانی؟
تأثیر مداخلات غیرداریوی بر کاهش مرگ‌ومیر ناشی از COVID-19
بر اساس مطالعه گروه مطالعه با COVID-19 از دانشگاه امپریال کالج لندن

۴- توقف کرونا: سرکوب یا فرونشانی

بحرانی وخیم با اثرات
خانمان سوز بر جهان کار

بحران کرونا و جهان کار (سازمان بین‌المللی کار - ویرایش دوم - ۷ آوریل ۲۰۲۰)

۹- بحرانی وخیم با اثرات خانمان سوز بر جهان کار

۴۶ کشور دنیا در مواجهه با کرونا چه اقدامات حمایت اجتماعی
را انجام داده‌اند؟

۸- بحران کرونا و حمایت‌های اجتماعی

بدنامی (انگ) اجتماعی مرتبط با کووید-۱۹
Social Stigma associated with COVID-19
راه‌نمایی برای جلوگیری از بدنامی اجتماعی

۷- بدنامی (انگ) اجتماعی مرتبط با کووید ۱۹

کووید-۱۹ و دنیای کار

بحران کرونا و جهان کار (سازمان بین‌المللی کار - ویرایش سوم - ۲۹ آوریل ۲۰۲۰)

۱۲- کووید-۱۹ و دنیای کار

تأثیرات بحران کرونا
بر سازمان تأمین اجتماعی

درآمدی بر تأثیرات کرونا و ویروس
بر منابع و هزینه‌های سازمان تأمین اجتماعی

۱۱- تأثیرات بحران کرونا بر سازمان تأمین اجتماعی

بحران کرونا، افراد دارای معلولیت و اقدامات دولت‌ها

مروزی بر ۴۰ اقدام سازمان بهزیستی کشور

۱۰- بحران کرونا، افراد دارای معلولیت و اقدامات دولت‌ها

